

ÖREBRO UNIVERSITET

Grundlärarprogrammet, inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4-6

Svenska språket

Svenska, Självständigt arbete, avancerad nivå, inriktning 4-6, A-nivå, 15 högskolepoäng

VT 2019

***Vi på Saltkråkan* ur ett genusperspektiv**

En karaktärsanalys av könsroller i Astrid Lindgrens *Vi på Saltkråkan*.

Fanny Englov

Handledare: Stina Otterberg

Abstract

Fanny Englov: *Vi på Saltkråkan ur ett genusperspektiv: En karaktärsanalys av könsroller i Astrid Lindgrens Vi på Saltkråkan* (2019). Självständigt arbete avancerad nivå, Svenska inriktning 4-6, 15 högskolepoäng. Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap. Vårterminen 2019.

Denna uppsats analyserar Astrid Lindgrens roman *Vi på Saltkråkan* (1964), det enda av Lindgrens alla verk som till en början skrevs som manus till TV-serien innan den publicerades som bok. Syftet med denna uppsats är att analysera Lindgrens verk utifrån ett genusperspektiv. Boken kommer att granskas utifrån hur flickor och pojkar framställs samt ifall dessa framställs i motsatsförhållande till varandra. I slutet av uppsatsen diskuteras även hur lärare på mellanstadiet kan använda sig av *Vi på Saltkråkan* i undervisningen för att belysa genus. I uppsatsen tillämpas metodansatsen kvalitativ textanalys med ett genusperspektiv. En karaktärsanalys av de fem huvudkaraktärerna: Malin, Pelle, Tjorven, Melker och Stina, genomförs utifrån hur de framställs genom handlingar och hur de är beskrivna. För att genomföra analysen av karaktärerna används två analysverktyg: Maria Nikolajevas (2017) motsatsschema för manliga och kvinnliga egenskaper samt Maria Österlunds (2005) indelning av det stereotypa manliga och kvinnliga. Resultatet visar att Lindgren tillskriver alla fem karaktärer såväl normbrytande som stereotypa, utifrån dess egenskaper. Varje huvudkaraktär framställs med både manliga och kvinnliga egenskaper, oavsett det biologiska könet.

Nyckelord: Astrid Lindgren, *Vi på Saltkråkan*, genus, manliga och kvinnliga egenskaper, könsmönster

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	2
<i>Disposition</i>	2
Bakgrund	3
<i>Val av primärlitteratur</i>	3
<i>Presentation av Astrid Lindgren</i>	3
<i>Presentation av Vi på Saltkråkan</i>	4
Teori	5
<i>Genus</i>	5
<i>Kön</i>	6
<i>Stereotypiska (traditionella) könsmonster</i>	6
<i>Karaktärsbeskrivningar</i>	7
Metod	8
<i>Textanalys</i>	8
<i>Analysverktyg</i>	8
<i>Genomförande</i>	11
Tidigare forskning	13
<i>Genus i barnlitteraturen</i>	13
<i>Genus i Lindgrens verk</i>	14
Analys	16
<i>Malin</i>	16
<i>Pelle</i>	18
<i>Tjorven</i>	21
<i>Melker</i>	23
<i>Stina</i>	25
Diskussion	27
<i>På vilka sätt framställs flickor respektive pojkar i Vi på Saltkråkan?</i>	28
<i>Framställs flickor och pojkar i motsatsförhållande till varandra?</i>	29
<i>Hur kan Vi på Saltkråkan användas i undervisningen för att belysa genus?</i>	31
Referenslista	33

Inledning

En diskussion som blommade upp i och med 1960-talets könsrollsdebatt och som har blivit ett allt mer ständigt diskussionsämne i samhället sedan hundra år, handlar om hur kvinnors och mäns lika rätt i samhället bör se ut. Idag behandlar diskussionen såväl den jämställdhetssyn som är rådande men även den syn som funnits genom historien. Detta för att påminna oss om den utveckling som skett men också för att komma ihåg att vi ännu inte nått fram än. Maria Nilson skriver i *Från Gossip Girl till Harry Potter: genusperspektiv på ungdomslitteratur*: ”Hur vi än vrider och vänder på det lever vi i ett samhälle där det på ett generellt plan finns en obalans mellan män och kvinnor. Vi lever ännu inte i ett jämställt samhälle” (2010, s.14). Hon menar att ett arbete kring de normer och värderingar som råder i samhället är ett viktigt led mot ett jämställt samhälle (Nilson 2010, s.14).

Jämställdhet är en central aspekt inom skolväsendet och skolans skyldighet att främja jämställdhet mellan könen skrivs tydligt fram i såväl läroplanen som i styrdokumentet. Maria Hedlin i *Jämställdhet, en del av skolans värdegrund* (2006 s.16) menar att det inte duger att tänka “hälften flickor, hälften pojkar”. Enligt *Läroplanen för grundskolan* (2011, reviderad 2018) är skolans uppgift istället att främja den kvalitativa aspekten av jämställdhet som behandlar båda könen lika rätt samt att låta eleverna utvecklas i en miljö utan normer för vad som anses som manligt och kvinnligt. Eleverna ska ges förutsättningar att kritiskt granska könsmonster och hur det påverkar olika livsval och livsvillkor (Skolverket 2011, reviderad 2017). Lena Kåreland (2005) skriver att forskning har visat att genus och genusrelationer såväl skapas som upprätthålls inom skolans väggar. Vidare betonar hon skolans avgörande roll i barnets könstillhörighet vilken blir grunden i deras identitetsutveckling (Kåreland 2005, s.9f.). Maria Hedlin framhåller dock i sin rapport *Lilla genushäftet 2.0: Om genus och skolans jämställdhetsmål* (2010) hur vissa lärare påpekar svårigheten att diskutera frågor som rör genus i undervisningen då detta kan vara ett känsligt ämne.

Kåreland skriver i *Skönlitteratur för barn och unga: historik, genrer, termer, analyser* att barnlitteratur är en typ av media som kan användas i undervisningen för att diskutera föreställningar om kön, genus, manligt och kvinnligt (2015, s. 179). Lena Kåreland & Agneta Lindh-Munther (2005) menar i *(S)könlitteraturen i förskolan* att även om barnlitteraturen inte är könsuppdelad som förr utifrån flick- och pojkböcker, så spelar böckernas utformning av

kön och genus en viktig roll i barns uppfattning och förståelse av dem. Därmed kan det förmodas att barn, genom läsning av barnlitteratur, tilldelas indirekta erfarenheter om kön och genus. Detta gör framställandet av könsroller i litteraturen till en viktig aspekt att analysera. De menar även att barnlitteraturen speglar de kulturella värderingar som är aktuella i samhället för den tid som boken skrevs i (Kåreland & Lindh-Munther 2005, s.115, 126).

Boken som ligger till grund för denna uppsats är Astrid Lindgrens roman *Vi på Saltkråkan* (1964). Då detta verk utspelar sig i en annan tid än vad eleverna i skolan är uppvuxna i kan detta i en undervisningssituation öppna upp för en diskussion om historiska könsmonster. Som framtida lärare kan diskussionen även styras vidare in på eventuella könsmonster som består än i dag.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att analysera Astrid Lindgrens verk *Vi på Saltkråkan* utifrån ett genusperspektiv. Boken kommer att granskas utifrån hur flickor och pojkar framställs samt ifall dessa framställs i motsatsförhållande till varandra. Uppsatsen kommer även att öppna upp för diskussionen om hur lärare på mellanstadiet kan använda sig av *Vi på Saltkråkan* i undervisningen för att belysa genus. Detta med utgångspunkt i följande frågeställningar:

- På vilka sätt framställs flickor respektive pojkar i *Vi på Saltkråkan*?
- Framställs flickor och pojkar i motsatsförhållande till varandra?

Bakgrund

I detta kapitel presenteras först det val av primärlitteratur som har genomförts för denna uppsats. Vidare kommer en presentation av Astrid Lindgren som författare och hennes verk *Vi på Saltkråkan*, som ligger till grund för denna analys.

Val av primärlitteratur

Valet av Astrid Lindgren som författare till den bok som analysen avser att analysera grundar sig i ett av målen i det centrala innehållet i svenska för årskurs 4-6: "Några skönlitterära betydelsefulla barn-ungdomsförfattare och deras verk [...]" (Skolverket 2011, reviderad 2018). Enligt Hanna Andersson och Caroline Törnqvist-Andersson i *Vänskap och lek i Astrid Lindgrens böcker: Ett samverkansprojekt mellan bibliotek och förskola* är Lindgrens litteratur en stor inspirationskälla och ett viktigt kulturarv att såväl bevara som förmedla till barn (2011, s.166). Att känna till henne och något av hennes verk tillhör allmänbildningen. Valet av författare grundar sig även på Lindgrens arbete mot jämställdhet, vilket gör att hennes verk blir intressanta att analysera utifrån ett genusperspektiv. För vidare val av ett specifikt verk av Astrid finns det gott om böcker att välja bland. Valet av *Vi på Saltkråkan* grundar sig i att inga tidigare uppsatser skrivits om verket utifrån ett genusperspektiv. Verket är även en personlig favorit bland Astrid Lindgrens böcker.

Presentation av Astrid Lindgren

Agnes-Margrethe Bjorvand & Lisa Aisato framhåller i *Astrid Lindgren* (2016) ett citat från Lindgren: "Låt oss börja från början, i november 1907, det var då jag föddes, i ett rött gammalt hus med äppelträd omkring..." (s. 12). Lindgren betraktas som en av världens mest kända barnboksförfattare. Hon föddes år 1907 på gården Näs utanför Vimmerby i Småland där hon bodde som barn tillsammans med sin mamma, pappa, tre syskon, farmor, farfar och gårdens pigor och drängar (Bjorvand & Aisato 2016 s.14). Lindgrens författarskap började år 1944 när hon bodde i Stockholm och hade bildat familj. Hennes debutroman *Britt-Mari lättar sitt hjärta* skrivs till en flickboks-tävling och publiceras kort senare. *Pippi Långstrump*, som var Lindgrens första skrivna verk, publicerades kort efter hennes debutroman och blir den mest världsberömda karaktären av dem alla (Bjorvand & Aisato 2016 s.58). Totalt skrev Lindgren 34 kapitelböcker och 41 bilderböcker som har sålts i ungefär 165 miljoner exemplar

och översatts till över 100 olika språk . Förutom att skriva böcker skrev hon även manus till filmer, TV-serier och pjäser och arbetade som redaktör på Rabén & Sjögren. Under sitt liv kämpade Lindgren för bland annat barns rättigheter, jämlikhet och djurens rätt (Astrid Lindgren Aktiebolag 2019).

Emma Tornborg menar i *Lindgren och litteraturens tolkningsmöjligheter* (2011) att Lindgren i sitt författarskap lyckas med att “kombinera enkelhet med komplexitet och fantasi med verklighet” (2011 s.14). I sitt verk gestaltar hon livet som barn, hur det ibland bara är roligt men att det ibland också kan vara ganska svårt. I och med hennes verk uppmärksammar hon även stora livsfrågor såsom liv och död, krig och fred, ensamhet och gemenskap.

Presentation av *Vi på Saltkråkan*

Lindgren hade ett sommarställe på Furusund i Stockholms skärgård som användes som inspirationskälla för att skriva *Vi på Saltkråkan*. Verket *Vi på Saltkråkan* är det enda av Lindgrens berättelser som skrevs direkt som ett manus till en TV-serie för Sveriges Television (Astrid Lindgrens Aktiebolag). Anders Wilhelm Åberg skriver i *Saltkråkan som TV-serie, bok och film* (2011) att Lindgren skrev originalmanuset och Olle Hellbom regisserade serien. TV-serien *Vi på Saltkråkan* spelades in år 1963 och blev en tittarsuccé när den visades år 1964. Samma år spelades även den första långfilmen *Tjorven, Båtsman och Moses* in. Ytterligare tre långfilmer om Saltkråkan har spelats in; *Tjorven och Skrållan*, *Tjorven och Mysak* samt *Skrållan, Ruskprick och Knorrhane* (Wilhelm Åberg 2011, s.153).

Romanen *Vi på Saltkråkan*, som denna uppsats behandlar, publicerades på hösten år 1964 av förlaget Rabén & Sjögren, och baseras på den TV-serie om Saltkråkan som visades under våren 1964. Boken utspelar sig i Stockholms skärgård på ön Saltkråkan där Tjorven bor med sina föräldrar Nisse och Märta, sina storsystrar Teddy och Freddy och sin hund Båtsman. På ön bor bland annat också farbror Söderblom och Stina, hans barnbarn som är på besök över sommaren. En sommardag i juni anländer Stockholmsfamiljen Melkersson med skärgårdsbåten “Saltkråkan I”. Familjen Melkersson består av pappan och änklungen Melker, hans äldsta dotter Malin som har axlat sin mors roll, storebröderna Johan och Niklas samt sjuåriga Pelle. De har hyrt fru Sjöbloms stuga, Snickargården, och finner sig snabbt tillrätta på ön. Tjorven och Stina blir snabbt kompis med Pelle och de spenderar hela sommaren tillsammans med Båtsman i hälarerna. Johan och Niklas blir goda vänner med Teddy och

Freddy och de roar sig hela dagarna med att bygga hemliga kojor, bada och fiska tillsammans. Melker njuter av sommaren på Saltkråkan samtidigt som han gör tappra försök med att reparera Snickargården, trots avsaknaden av händighet. Malin sköter hushållet, tar hand om sina småbröder och framförallt så tar hon hand om Melker. Hon skriver även dagbok om hur härligt livet är på Saltkråkan. Sommaren på Saltkråkan bjuder på många spännande äventyr tillsammans med alla barn och vuxna som bor på ön.

Teori

Nedan presenteras begreppen genus, kön och stereotyper vilka utgör den teoretiska ramen för denna uppsats. Avsnittet avslutas med Nikolajevas (2017) beskrivningar av hur karaktärer kan skrivas fram i skönlitteratur.

Genus

I den här uppsatsen kommer begreppet genus att användas för att studera hur flickor och pojkar framställs i romanen *Vi på Saltkråkan*. Jens Rydström och David Tjeder förklarar i *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria* genusbegreppet på följande sätt:

Själva begreppet genus introducerades på svensk botten som en direktöversättning av engelskans "gender" i slutet av 1980-talet. Genus förklaras ofta med att det syftar på det socialt konstruerade könet (2009, s.11).

De betonar även att genusbegreppet används för att diskutera de normer och värderingar som råder i samhället gällande vad som anses som manligt och kvinnligt utifrån kön (2009, s.11). Enligt Kåreland skapas genus i ett samspel mellan individ och omvärld. Flickor och pojkar blir just "flickor" och "pojkar" genom att hålla sig till de normer (regler) som finns i samhället för vad som anses som tillåtande egenskaper och beteende för respektive kön (Kåreland 2005, 10 f.). Med Nilsons ord handlar genus om "hur vi gör och görs till män och kvinnor" (2010, s.13).

I *Genus: Om det stabila föränderliga former* (2001) översätter Yvonne Hirdman genusbegreppet från latin vilket betyder slag, sort, släkte och kön. Likt Nilsons (2010) definition menar också Hirdman att det är på grund av genusbegreppet som människan formas och formar sig till man eller kvinna, utifrån könsstereotyper. Hirdman använder begreppet

genus för att ta avstånd från det tidigare använda begreppet könsroll. Hon menar att begreppet innefattar ett osynligt bindestreck mellan kön och roll vilket styrker uppdelningen av kön och tilldelar kvinnor och män olika roller utifrån det biologiska könet. Genus bör därför ses som ett redskap för att komma förbi denna uppdelning av kön och som Hirdman benämner det handlar om överförda abstraktioner om kvinnligt och manligt (Hirdman 2001, s.11 ff.).

Kön

Kön och genus är två begrepp som ofta förknippas med varandra. Trots att de återfinns inom samma diskussionsområde har de i grunden skilda betydelser. Utifrån avsnittet om genusbegreppet blir det därmed relevant med också ett avsnitt om kön.

Till skillnad från genus som står för det socialt konstruerade står kön för det biologiska, den biologiska kroppen. Nilson skriver också att ett dominerande synsätt sedan 1700-talet grundar sig på att det finns två fasta, ojämförbara och motsatta kön (2010, s.12, 48). Enligt Hirdman så har könsbegreppet, genom åren, använts med ett flertal olika betydelser som omfattar allt från könsorgan till vad som symboliserar en man och en kvinna (2001, s.11). Kåreland (2015) menar att det i samhället är grundläggande att dela in varandra efter kön. Blev det en pojke eller en flicka? Det är ofta den första frågan som en nybliven förälder får vid födseln. Könsidentiteten som barnet tillskrivs med redan vid födseln är av avgörande betydelse för utvecklandet av identiteten (Kåreland 2015, s. 177). Ulrika Dahl lyfter i *Kön och genus, femininitet och maskulinitet* (2016) könsbegreppet med förklaringen att det används för att betona biologiska skillnader mellan människor. Begreppet används ofta för att framställa skillnader mellan människor som självklara (2016 s.16).

Stereotypiska (traditionella) könsmonster

Enligt Hirdman (2001) ingår män och kvinnor i ett omedvetet och stereotypt genuskontrakt där respektive kön förknippas med vissa egenskaper. Dessa stereotypa könsroller skapas av samhället och människan, och är föränderligt i takt med samhällets utveckling. I detta kontrakt som Hirdman beskriver det förväntas mannen och kvinnan att utgöra varandras motsatser (2001, s.122f.). Även Kåreland (2005, s.10) menar att det finns en genusordning i varje samhälle som synliggör en struktur för vad som anses som kvinnligt och manligt, med avseende på sysslor och beteenden. Enligt Kåreland (2015, s.177) tillskrivs det manliga könet oftast med egenskaper såsom stryka, aggressivitet och rationalitet medan egenskaper som

mjukhet, svaghet och känslsamhet ofta tillskrivs det kvinnliga. Denna uppdelning kan många gånger ske omedvetet. Generellt sett så ses “kvinnliga” egenskaper som nedvärderande jämfört med de “manliga” (Kåreland 2005, s.10).

I *Barnbokens byggklossar* (2017) beskriver Nikolajeva könsstereotyper som det förväntade beteendet av flickor och pojkar, utifrån de normer som är rådande i samhället. Flickor ska vara snälla, väluppfostrade och duktiga medan pojkar attribueras med egenskaperna busiga och äventyrliga (Nikolajeva 2017, s.191f.) Kåreland och Lindh-Munther (2005, s.138f.) menar i också att rollerna i samhället vanligen är fördelade efter kön.

Karaktärsbeskrivningar

I denna uppsats kommer karaktärerna i *Vi på Saltkråkan* att analyseras utifrån deras handlingar och hur de är beskrivna. Nikolajeva (2017) förklarar begreppen huvudperson och biperson och skiljer dessa åt. Medan huvudpersoner är de centrala karaktärerna i en berättelse så är bipersoner de karaktärer som finns utöver huvudpersonerna i berättelsen. Nikolajeva (2017) menar vidare att karaktärerna i en berättelse kan vara såväl dynamiska eller statiska. Dynamiska personer visar på en förändring under berättelsens gång medan statiska personer förblir densamma. Vidare fortsätter hon med att framhålla att karaktärer även kan vara runda eller platta. Runda karaktärer förklarar hon har flertalet olika egenskaper, såväl positiva som negativa, medan platta personer oftast har en eller ingen egenskap alls (Nikolajeva 2017, s. 154 ff., 166 ff.).

Metod

Nedan presenteras den valda metoden för denna uppsats och därefter följer en beskrivning av uppsatsens genomförande. Avslutningsvis presenteras och beskrivs de analysverktyg som ligger till grund för denna uppsats.

Textanalys

Metoden i denna uppsats är en kvalitativ textanalys med ett genusperspektiv. Dag Heede (2015, s.278-279) menar i *Kön* att en vanlig angreppsvinkel gällande textanalys ur ett genusperspektiv är att analysera hur kvinnor och män framställs i texten, vilket överensstämmer med syftet för denna uppsats. Pär Widén (2015) skriver i *Kvalitativ textanalys* att texter finns överallt omkring oss och att de är betydelsefulla då de formar vårt sätt att tänka och agera. Vidare beskriver han att metoden textanalys handlar om att välja ut och förhålla sig till en text utifrån ett väl avgränsat undersökningsproblem för att på så sätt skapa förståelse för textens innehåll. En textanalys kan genomföras utifrån olika infallsvinklar och dimensioner (Widén 2015, s.176 ff.). Widén presenterar fyra dimensioner vilka en textanalys kan ta sin utgångspunkt i. Den första dimensionen analyseras den som producerat texten, den andra dimensionen fokuserar på textens form och innehåll och den tredje dimensionen tar sin utgångspunkt i textens betydelse i förhållande till det omgivande samhället. Denna uppsats kommer utgå från den fjärde dimensionen, den problematiserande dimensionen. Den fjärde dimensionen omfattar ett teoretiskt perspektivtagande som kan behandla frågor om genus, vilket gör den central för den här uppsatsen (Widén 2015, s.178, 185). Textanalysen i denna uppsats omfattar även en komparativ aspekt då karaktärernas gestaltningar och handlingar i verket jämförs med karaktärsbeskrivningarna i Nikolajevas (2017) och Maria Österlunds (2005) schema för det stereotypa "manligt" och "kvinnligt".

Analysverktyg

Boken *Vi på Saltkråkan* kommer att analyseras utifrån Nikolajevas (2017) abstrakta schema för vad som kännetecknar manligt och kvinnligt samt den beskrivning av det stereotypiska flickiga och pojkiga som Österlund presenterar i *Förklädda flickor: könsöverskidning i 1980-talets svenska ungdomsroman* (2005, s.63-82).

Schemat som Nikolajeva (2017) har skapat grundar sig på samhällets normer för vad som anses som manligt och kvinnligt och det baseras på att kvinnliga och manliga egenskaper bygger på varandras motsatser. Flickor och kvinnor förväntas vara duktiga, lugna och snälla medan pojkar framskrivs med egenskaperna våldsamma, starka och känslolokalla. Nikolajeva påpekar dock att alla litterära personer inte framställs i enlighet med schema utan att det är tänkt att användas som ett redskap för litterära analyser. Hon menar att det i litterära analyser utifrån genusperspektiv är det socialt konstruerade könet som är relevant och att ett abstrakt schema kan underlätta analyser av hur karaktärer framställs (Nikolajeva 2017, s.192f.).

Österlund (2005, s.63) har upprättat en flickmatris som en pojkmatrix som bygger på grundläggande förutsättningar av hur flickor och pojkar framställs, i såväl historisk som modern skönlitteratur. Jag har utgått från hennes beskrivning av det stereotypa flickiga och pojkiga och vidare sammanställt detta i två motsvarande tabeller. Detta för att få en tydligare överblick och förståelse av de olika stereotypa grundtyperna. Österlund menar att skildringen av flickan och pojken inom skönlitteraturen alltid faller tillbaka på en underliggande norm, och att de upprättade matriserna visar på grundläggande framskrivningar av flick- och pojktyper samt hur dessa korrigerar karaktärernas beteenden (2005, s.63).

Tabell 1 (Nikolajeva 2017, s.193)

Män/pojkar	Kvinnor/flickor
starka	vackra
våldsamma	aggressionshämmade
känslolokalla, hårda	emotionella, milda
aggressiva	lydiga
tävlande	självupppoffrande
rovgiriga glupsk girig	omtänksamma, omsorgsfulla
skyddande	sårbara

självständiga	beroende
aktiva	passiva
analyserande	syntetiserande
tänker kvantitativt	tänker kvalitativ
rationella påhittig förnuftig	intuitiva

Tabell 2 (baserad på Österlund 2005, s. 63-74)

Flickmatrix	Kännetecken
<i>Duktig flicka</i>	<p>Anpassar sig till samhället och stödjer könsmaktionsordningen.</p> <p>Beskriv ofta med adjektiven: snäll, vanlig, praktig, dygdig, rådig, måttlig, käck, glad och vänlig.</p> <p>Omhändertagande.</p> <p>Lydnad, prydlighet.</p>
<i>Pojkflicka</i>	<p>Rubbar rådande könsordning, normbrytande.</p> <p>Kropp/agerande kan inte direkt placeras i manligt/kvinnligt.</p> <p>Insisterar på pojkaktiga beteenden.</p> <p>Avsäger sig typiska flickegenskaper</p>
<i>Dålig flicka</i>	<p>Ovilja till anpassning.</p> <p>Kroppslig, sexualiserad och sexuellt utlevande flicka som har ett aktivt kvinnligt begär.</p>

	Förmår sig inte att hålla sig inom det önskvärda flickskapetets gränser.
--	--

Tabell 3 (baserad på Österlund 2005, s.74-77)

Pojkar	Kännetecken
<i>Macho</i>	Lever upp till traditionell maskulinitet. Beskrivs ofta som aggressiv rackarunge, självmedveten och kroppsligt säker.
<i>Mjuk pojke</i>	Uppvisar traditionellt feminina drag utan att förlora sin maskulinitet. Kan ta hänsyn till andra. Saknar mannamod och fysisk styrka. Etisk styrka (modiga handlingar) "Mammas-pojke".
<i>Mes</i>	Protesterande. Lever inte upp till traditionell maskulinitet.

Genomförande

Syftet med denna undersökning är att analysera hur flickor och pojkar framställs i verket *Vi på Saltkråkan*. Wilhelm Åberg (2011) skriver att såväl romanen som TV-serien kan ses som ett kollektiv, att människorna på Saltkråkan tillsammans utgör huvudrollen. Då det skulle krävas mer tid och ett större sidomfång för att göra en analys av samtliga karaktärer i verket så görs ett urval på karaktärer som ska utgöra analysen för denna uppsats. Enligt min bedömning kan det även vara bra med ett avgränsat analysmaterial för att nå en mer

djupgående analys. De fem karaktärer som kommer analyseras i denna studie är: Malin, Pelle, Tjorven, Melker och Stina. Valet av karaktärer grundar sig i att dessa är mest framträdande och centrala i verket.

Den valda boken kommer att läsas med en närläsningmetod, det vill säga att texten kommer att läsas noggrant och med uppmärksamhet på betydelskapande mönster och sammanhang som kanske inte alltid framgår vid en första läsning. Läsningen kommer att ske med hjälp av mina teoretiska utgångspunkter som utgör en bakgrund. Boken kommer inledningsvis läsas en gång för att skapa överblick och för att kunna välja framträdande och viktiga karaktärer till analysen. Vidare kommer den att läsas med fokus på hur flickor och pojkar framställs utifrån Lindgrens beskrivningar av karaktärerna. Lindgrens beskrivningar av såväl flickor och pojkar kommer i vidare arbete att tolkas och analyseras utifrån Nikolajevas (2017) och Österlunds (2005) schema om det stereotypa manligt och kvinnligt. I analysdelen kommer även citat att finnas med för att styrka och eller exemplifiera tolkningen.

Tidigare forskning

Det har skrivits rikligt med tidigare forskning om ämnet genus i barnlitteratur och även om genus i Astrid Lindgrens verk. Trots att det är många uppsatser som liknar denna så har romanen *Vi på Saltkråkan* inte tidigare behandlats utifrån ett genusperspektiv, vilket gjorde denna studie särskilt motiverad. Det är framför allt studentuppsatser som varit relevanta för min analys. Nedan presenterar jag inledningsvis tidigare forskning som belyser genus i barnlitteratur. Sedan redogör jag för tidigare forskning som behandlar genus i Lindgrens verk.

Genus i barnlitteraturen

Linnéa Almroth undersöker i sitt examensarbete *Caramba, vilken kvinna!: En studie av genuskildringar i barnlitteratur* (2016) hur manliga och kvinnliga könsroller framställs i populär skönlitteratur för barn i åldrarna 7–9 år. Almroths analysobjekt omfattar *Koron - dödens käftar* av Adam Blade, *Du och jag, Sigge* av Lin Hallberg, *Sune i fjällen* av Sören Olsson samt *Guldmysteriet* av Martin Widmark. Hon använder sig av metoden textanalys med genusperspektiv för att analysera hur karaktärerna i de olika böcker skrivs fram. Detta med utgångspunkt i Nikolajevas (2017) motsatsschema, som även kommer användas i denna uppsats. Det resultat som Almroth kommer fram till är karaktärerna i böckerna för mestadels framställs som normativa, men att det finns beskrivningar där de även är normbrytande. Ytterligare en till av Almroths slutsats är att flickorna i böckerna skrivs fram som normbrytande oftare än vad killarna gör.

I examensarbetet *Modiga flickor och blyga pojkar: Barnlitteraturens betydelse ur ett genusperspektiv* (2012) skriver Mikaela Bengtsson om barnlitteraturens påverkan och betydelse för barn syn på kön och genus. Hon använder sig av intervjuer med elever i årskurserna 1 och 6 och lärare för att besvara sina frågeställningar. Bengtsson valde böckerna *Kalle med klänning* av Anette Skåhlberg, *Så gör prinsessor* av Per Gustavsson, *Bröderna Lejonhjärta* av Astrid Lindgren och *Ronja Rövardotter* av Astrid Lindgren. Gemensamt för dessa böcker är att huvudkaraktärerna bryter mot traditionella könsmonster och i intervjuerna frågades barnen om huruvida de uppfattade dessa karaktärer. Bengtssons resultat visade på att barnen inte hade ett gränsöverskridande tankesätt gällande kön och genus. Deras tankar om manligt och kvinnligt var normativ. Uppmärksammades gjorde det dock att flickorna i studien, i jämförelse med pojkarna, var lite mer öppna för bryta traditionella könsmonster. En

slutsats gällande lärarna var att de inte tog vara på de diskussioner om genus som ges möjlighet till i böckerna.

Carolina O’Neill C. och Marika Pihlaja-aho undersöker i deras uppsats *Pojkflickor och flickpojkar eller helt enkelt bara barn: Hur framställs flickor och pojkar i barnlitteratur?* (2018) hur pojkar och flickor framställs i fem populära barnböcker för åldern 6–9 år. Böckerna som utgör materialet för denna studie är: *Natten då Sigge föddes* av Lin Hallberg, *Nelly Rapp och de små under jorden* av Martin Widmark, *Kapten Blåskägg* av Martin Widmark, *Sjöodjuret i Bergsjön* av Martin Widmark och *Kapten Kalsong och drabbningen med de diaboliska dubbelgångarna* av Dav Pilkey. O’Neill C. och Pihlaja-aho granskar hur flickor och pojkar framställs genom att undersöka ifall det förekommer någon över- och underordnad struktur mellan könen. Metoden som har använts är textanalys och det resultatet för studien tyder på att det inte finns någon över- eller underordnad hierarki. Resultatet visar även på att karaktärerna framställs på ett normbrytande sätt där hänsyn har tagits till jämställdhetsaspekten genom att karaktärerna både tillskrivits manliga och kvinnliga egenskaper.

Genus i Lindgrens verk

Ida Borin skriver i kapitlet “Hujedamej sån’t tema...: Ett temaarbete i svenska för högstadiet” i boken *Starkast i världen! Att arbeta med Astrids författarskap i skolan* (2011) om hur Emilböckerna kan användas för ett temaarbete gällande analys av skönlitteratur. Borin menar att man kan använda böckerna om Emil och diskutera dem med utgångspunkt i olika teman, bland annat för att diskutera genus och könsroller. Hon betonar vikten av att poängtera för eleverna att boken behandlar dåtidens könsroller och att de i vidare diskussion måste samtala om utifrån den tid som de utspelar sig i (Borin 2011, s.206-217).

Könsroller i Astrid Lindgrens böcker: En analys av rådande könsroller i Madicken och Lotta på Bråkmakargatan (2015), är en studentuppsats skriven av Jennifer Svanström. I sin uppsats undersöker hon två av Astrid Lindgrens verk, *Madicken* och *Lotta på Bråkmakargatan*, utifrån ett genusperspektiv. I undersökningen granskar Svanström vilka roller flickor respektive pojkar har samt hur manliga och kvinnliga karaktärer framställs. Uppsatsen visar på resultatet att Lindgren beskriver sina karaktärer utifrån stereotypa könsroller men även utifrån normbrytande egenskaper. Svanström drar slutsatsen att Lindgren ville visa att det

finns mer än söta flickor och starka pojkar. Avslutningsvis menar hon även på att lärare idag kan använda sig av de båda verken för att diskutera såväl nutida som dåtida könsmonster.

I *Astrid Lindgren och hennes flickor: En kvalitativ analys av flickkaraktärer i Astrid Lindgrens fiktiva värld* (2018) undersöker Marie-Louise Englund vilken personlighet som Lindgren tillskriver sina flickor utifrån utvalda verk. De flickprotagonister som Englund valt att analysera är Pippi Långstrump, Britta-Kajsa, Madicken och Ronja. Hon använder sig av metoden kvalitativ analys utifrån ett genusperspektiv för att besvara uppsatsens frågeställningar. Det resultat som Englund vidare diskuterar om i sin uppsats grundar sig i att de analyserade flickkaraktärerna har viljan, styrkan och modet gemensamt. Hon skriver också att Lindgren i hennes verk framställer flickor och kvinnor som viktiga, vilket är normbrytande.

Andreas Dannelöv granskar i sin uppsats *Astrids mansroller: En granskning av hur män och pojkar framställs i Astrid Lindgrens skönlitterära verk* (2012) hur pojkar och män framställs i ett urval av Astrid Lindgrens böcker. Studien omfattar fjorton av Lindgrens böcker analysen har genomförts på ett diskursanalytiskt sätt med genusperspektiv. Det resultat som Dannelöv presenterar i sin uppsats visar att det finns många manliga karaktärer i Lindgrens böcker som analyserats som onda utifrån deras beskrivningar. Likväl så är balansen jämn gällande antalet mellan onda och goda manliga karaktärer medan vissa karaktärer inte kan fastställas till någon av dessa kategoriseringar. Resultatet visar även på att de manliga karaktärerna i Lindgrens verk oftast får roller som tjuvar och skurkar samt att de oftast kopplas till starkt könskodade yrken så som brandman och polis.

Den slutliga uppsats som har varit till användning i min uppsats är "*För man får va som man vill*": *Barns uppfattning om könsroller utifrån högläsning och diskussion om Mio min Mio av Astrid Lindgren och Snäll av Gro Dahle och Svein Nyhus* (2014) skriven av Linda Högvist. Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka uppfattningar barn har om att vara pojke och flicka samt ifall den höglästa boken påverkar deras syn på genus. Resultatet av Högvist studie blir att genus är viktigt att analysera. Detta då barn uppfattar tydliga genusperspektiv i högläsningens boken och att barnen därav behöver få utrymme att uttrycka sina tankar och åsikter för att bygga en förståelse om genus på ett djupare plan.

Analys

I detta avsnitt så kommer de fem valda karaktärerna i *Vi på Saltkråkan* att presenteras och analyseras. Exempel på hur karaktärerna framställs kommer att presenteras genom utdrag ur boken och kommer vidare att analyseras utifrån analysverktygen. I slutet av varje karaktärsanalys följer en kort slutsats utifrån det resultat som visats.

Malin

Jag var fin, jag var väldigt fin i min ljusblåa som det svänger om. Både Johan och Niklas visslade när de såg mig, längre kan man inte komma. Om ens bröder visslar åt en, då har man fått någonting att stötta sitt skrala självförtroende med (1964, s.70–71).

Malin beskrivs flertalet gånger med adjektiven söt och vacker. ”Det sa alla människor, de tyckte det var vackert med ljust hår och gröna ögon, sådana som Malin hade.” (1964, s.11). Såväl av sina bröder som andra karaktärer i boken. Läsaren får också uppfattningen att de män som Malin möter förälskar sig i henne redan från stunden de ser henne. Ett exempel på detta är när Tjorven och Stina har skaffat fram en prins åt Malin: ”Prinsen tyckte om Malin, det märktes tydligt. Han såg på henne som om han aldrig hade sett något så makalöst, och Tjorven och Stina utbytte en belåten blick [...]” (1964, s.167). Detta är också någonting som framskrivs i och med Pelles tankar: ”Det hade nog varit lättare att få ha Malin i fred om hon inte varit så söt, det förstod Pelle.” (1964, s. 11). Att Lindgren har valt att beskriva Malin som vacker och söt symboliserar karaktärens kvinnlighet, enligt Nikolajevas (2017) schema. Även Melker, hennes far, beskriver Malin som söt och mjuk vilket visar det stereotypa kvinnliga, men hon beskrivs även som klok och förnuftig vilket kännetecknar det manliga i Nikolajevas (2017) schema.

Först Malin, hans tröst och hans läkeblad, hur hade hon kunnat bli så klok när hon var så söt? Söta flickor brukade annars vara så upptagna av sin egna söthet, de fick liksom ingen tid över att bli kloka på. Malin var annorlunda. Inte visste han väl så mycket om de tankar som rörde sig bakom hennes släta panna, men han visste att där fanns klokhet och värme och sunt förnuft. Och dessutom var hon ljuv, men omedveten om det som en blomma, åtminstone föreföll det så. (1964, s.103).

Malin har också den vårdande mammarollen i boken. Hon lagar mat, städar och tar hand om barnen, och inte minst Melker. ”Ty Malin var familjens ankare och stöttsten. Ända sedan

deras mor dog, när Pelle föddes, hade hon varit som en mamma för alla pojkarna Melkersson, Melker inberäknad.” (1964, s.10). Kåreland och Lindh-Munters (2005) påstående att karaktärernas roller och sysselsättningar är kopplade till kön och traditionella könsmonster, stämmer med citaten ovan. Malin visar på ett anpassat beteende vilket stödjer könsmaktsordningen. Enligt Österlunds (2005) stereotypa indelning kännetecknar detta en *duktig flicka*. Österlunds stereotypa indelning *duktig flicka* omfattar även snällhet, vilket Malin beskrivs med genom handlingar och andra karaktärers beskrivningar av henne: ”Men du skäller bara när det verkligen behövs”, försäkrade Pelle alltid. ”För det mesta är du len och god och snäll som en kanin.” (1964, s.10). Malin uppvisar även attributen omtänksamhet och omsorgsfullhet utifrån hennes handlingar, vilket hör till det kvinnliga i Nikolajevas (2017) schema. Till exempel då hon tar hand om såväl Tjorven: ”Och Malin lyfte upp henne i sin famn och bar henne hem till Snickargården och sjöng för henne, medan hon bar.” (1964, s.143), som Pelle: ”Efteråt, när han satt i Malins knä, insvept i ett stort badlakan [...]” (1964, s.153). I och med Malins mammaroll skrivs hon även fram som den aktiva i familjen. Melker lämnar över ansvaret för småbröderna till Malin och det är hon som bestämmer i familjen. Ett exempel på detta är då Melker frågar Malin ifall Pelle verkligen får vara ute och skjuta rävar mitt i natten: ”Vad säger du om det här? Får Pelle vara ’utte och skuta revar åt Jansson’ mitt i natten?” ”Nej, det får han verkligen inte”, försäkrade Malin med eftertryck. (1964, s.138). Ytterligare ett exempel på hennes aktiva roll är då hela familjen, inklusive Melker, sitter vid middagsbordet och Malin ansvarar för tillsägelsen till Pelle: ”Det skrattade Johan och Niklas åt, men Malin sa strängt: ”Nej, Pelle, såna ord använder vi inte i det här huset.” (1964, s.181).

Förutom den vårdande mammarollen så har Malin även den skyddande rollen i familjen. ”Men han följde med in, och det gjorde Malin också. Hennes far skulle inte behöva vara ensam med de där två herrarna som ville ta hans Snickargård.” (1964, s.222–223). Enligt Nikolajeva (2017) är skyddande en manlig egenskap. Att Malin tillskrivs attributet skyddande kan även utläsas genom följande citat:

Malin hade behärskat sig hela dagen, men nu kände hon plötsligt att hon tänkte börja gråta. Inte precis över det lugnande pillret bakom näsan på Melker utan för att allting var så eländigt. Hon kunde inte visa det för sin far, och därför sprang hon ut. Tårarna kom så fort hon hade hunnit utom dörren, och nu fick de komma (1964, s.64).

Nikolajevas (2017) schema bygger på ett motsatsförhållande mellan manliga och kvinnliga egenskaper. Medan det kvinnliga attributet är sårbar så är det manliga skyddande. I citatet ovan visar Malin tydligt att hon inte vill visa sig sårbar inför sin far. Hon väljer i stället skydda sin far från hennes gråt vilket enligt Nikolajeva (2017) symboliserar manlighet, men som även kan betraktas som en egenskap som omfattas i moderollen. Lindgren har även valt att tillskriva Malin ett aggressivt attribut. "Nu blev jag äntligen arg, och jag skrek: "Vad gör ni där? Kan ni svara mej på det!" (1964, s.80). Att Malin visar på ett aggressivitet beteende sker endast vid detta tillfälle, men enligt Nikolajevas (2017) schema symboliserar det ett manligt beteende.

"Malin var inte särskilt förtjust i den nya inackorderingen, men för Pelles skull måste hon stå ut med honom." (1964, s.206) Ovan blir läsaren upplyst om Malins självupppoffrande egenskap, vilket tillskrivs som ett kvinnligt attribut enligt Nikolajevas schema (2017). "Han är inte precis det husdjur jag helst av allt skulle vilja ha", sa Malin. Men hon sa det inte så att Pelle hörde det." (1964, s.209). Trots det att Malin inte vill ha en säl i sitt hem så offrar hon sig för Pelle, som innan känt en sådan sorg för sin bortgångna kanin.

Enligt Nikolajevas (2017) schema uppvisar Malin såväl kvinnliga som manliga attribut. Att Malin skrivs fram med såväl stereotypa som normbrytande egenskaper kan ses som ett sätt att bryta de rådande könsrollerna. I Österlunds (2005) stereotypa indelning kännetecknar Malin en typisk *duktig flicka*. Hon visar på en anpassning av den rådande könsmaktsordning gällande sysselsättning, och såväl som den omhändertagande egenskapen så beskrivs hon även med adjektiven snäll och vänlig.

Pelle

Pelle beskrivs genomgående i boken som en djurälskare. "Ty han älskade alla slags djur, allt som levde och rörde sig, flög eller kröp under himmelens fäste, alla fåglar och fiskar och fyrfotingar" (1964, s.7). Lindgren beskriver också Pelle med egenskapen omtänksam vilket enligt Nikolajevas (2017) schema kännetecknar kvinnlighet. Detta kan utläsas i följande utdrag, där Pelle visar omtanke genom att trösta sin far: "Han visste att ibland behövde stora människor också tröst, och därför gick han utan ett ord fram till Melker och slog armarna om hans hals" (1964, s.56).

Han hade försökt med en mask, men han kunde inte, för det var så synd om masken. Han hade sprattlat, sa Pelle och rös vid tanken. Förresten var det synd om fisken också som kanske skulle komma och få kroken i sig (1964, s.107)

Utdraget ovan visar även på Pelles omtänksamhet gentemot djur. Läsaren får också reda på Pelles omtänksamma handlingar till allting i sin omvärld genom följande citat: ”Alltför fula och skamfilade möbler ställdes in i boden, och där ute ordnade Pelle dem till ett fult litet rum bara för att de skulle känna att någon fortfarande brydde sig om dem [...]” (1964, s.163). Pelle skiljer sig från normen för den typiska mannen och tillhör istället, i och med hans hänsynstagande till andra, enligt Österlunds (2005) stereotypa indelning en *mjuk pojke*. ”Pelle låg framstupa i sin säng med huvudet nedborrat i kudden, och nu frät han äntligen, en stilla, ynkelig sorts gråt som skar Malin i hjärtat.” (1964, s.190). Emotionell och sårbar är, utifrån Nikolajevas (2017) schema, kvinnliga attribut. I citaten nedan visar Pelle en känslös sida, vilket symboliserar kvinnlighet. Att Pelle har kvinnliga egenskaper visar på att han som karaktär inte uppfyller den stereotypa könsindelningen.

Värst var det att se pappa så förtvivlad. Allt annat kunde han uthärda, men inte att pappa var ledsen. Eller att Malin var det. Eller Johan. Eller Niklas. De fick inte vara så får ledsna, Pelle stod inte ut med det, vad som helst men bara inte det! (1964, s.228)

Nikolajeva (2017, s.191f.) menar att pojkar och män brukar gestaltas som busiga och äventyrliga. Pelle uppvisar en äventyrlig sida då han på skärgårdsbåten, på väg till Saltkråkan för första gången, springer runt och utforskar alla skrymslen och vrår ombord: ”Ja, han hade gjort allt som en sju års pojke vanligtvis gör ombord på en skärgårdsbåt”. (1964, s.7). Den busiga sidan, som kan kopplas till Nikolajevas schema för manligt, visas i och med ett olydigt beteende: ”Vad jag såg var Pelle, han som inte skulle blöta ner sig. Nu stod han ute i sjön till midjan, detsamma gjorde Tjorven, och de öste vatten på varann så mycket de orkade” (1964, s.73–74). Lindgren har även tillskrivit Pelle med egenskapen lydig, vilken står i motsatsförhållande med det manliga attributet ovan. ”För att se efter att det går ‘sjyst’ till här nere”, sa Pelle. ”Johan sa att jag skulle det”. (1964, s.82). Mot bakgrund av det jag lyft fram här ovan, menar jag att man kan betrakta Pelle som en gestalt som bryter könsnormerna.

Läsaren får uppfattningen att det pågår en tävling mellan Pelle och Tjorven. De skulle bara gå ut tills vattnet nådde knäna, men ”[...] sen gick Pelle ut lite till. ‘Så här långt törs i alla fall jag gå’, sa han, och då gick jag ändå längre ut [...]” (1964, s.74). Pelle jämför sig även med

Tjorven och känner avund vilket visar en tävlande egenskap i enlighet med Nikolajevas (2017) stereotypa manlighet. ”Det var typiskt att Tjorven hade fyra namnsdagar att få presenter på och han bara en” (1964, s.105).

”Du är väl inte rädd”, sa han. ”Det behöver du inte vara, för jag är ju hos dej.” (1964, s.120). Att Pelle försöker lugna Tjorven vid ett åskväder och, som följande citat visar, övervinner sin höjdrädsla för att hjälpa Stina att komma ner från mastkorgen visar en skyddande och modig sida. ”Men han tog ett stadigt tag om magen på Stina, blundade och klättrade och lovade sig själv att aldrig mer ge sig upp högre än köksbordet därhemma” (1964, s.179–180). Detta visar även att Pelle lever upp till det som, i Nikolajevas (2017) schema, förväntas av män och pojkar. Enligt Österlunds (2005) stereotypa indelning visar Pelle här på ett mannamod och anses därför vara *macho*. Män brukar även, enligt såväl Österlund (2005) som Nikolajevas (2017), framställas som aggressiva. Pelle visar den aggressiva egenskapen genom citaten: ”Låt bli”, skrek han, ”låt bli mina getingar! Dom vill väl också leva så där som du sa” (1965, s.86) och ”Jag tror att det är skitvitaminer”, sa han” (1964, s.181).

Pelle visar på ytterligare tre mycket kvinnliga sidor, enligt Nikolajevas (2017) schema. Han visar på den kvinnliga egenskapen att tänka kvalitativt genom att tänka på djupet: ”Pelle upplevde hela tillvaron som en serie underverk, och han var ständigt sysselsatt med att försöka utforska dem, hängiven och tålmodig som en forskare måste vara” (1964, s.104) Den självuppoffrande egenskapen visar sig i och med att han tänker på sälens bästa före sina egna känslor: ”Jag vill inte att någe djur som jag har ska behöva längta nån annanstans. Nu är Moses där själar ska vara” (s.213), medan den passiva egenskapen visar sig genom feghet: ”Ring på du”, sa Pelle. Själv tordes han inte” (s.238)

Pelle beskrivs med fler kvinnliga attribut än manliga, utifrån Nikolajevas (2017) schema för det stereotypt manligt och kvinnligt. I Österlunds (2005) stereotypa indelning kategoriseras Pelle till en *mjuk pojke*. Detta då han uppvisar feminina drag utan att förlora sin maskulinitet. Min närläsning har visat att Pelle tillskrivs fler kvinnliga egenskaper än manliga, och liksom min slutsats i karaktärsanalysen av Malin vill jag betrakta detta som en utmaning av könsrollerna.

Tjorven

Lindgren tillskriver Tjorven med egenskapen aggressiv vilket läsaren får en tydlig uppfattning om, såväl genom beskrivningar av Tjorven som genom hennes handlingar. ”När hon blir arg – vilket minsann händer för hon är ingen ängel – då är det som om en naturkraft kom lös, dunder och brak, oj oj oj!” (1964, s.34). Utdraget visar på att Tjorvens aggressivitet ofta utspelar sig i större raseriutbrott, vilket även följande citat pekar på: ”Tjorven stod där flämtande av raseri” (1964, s.174). Enligt Nikolajevas (2017) schema är aggressivitet en typisk manlig egenskap. Attributet våldsam är också något som Nikolajeva skriver fram som manligt och som Tjorven påvisar i boken. ”Jag ska slita håret av honom. Han är en tjyv, jag ska skjuta honom”, skrek hon rasande.” (1964, s.203). Egenskapen våldsam visar sig även i situationen när Tjorven får reda på att Båtsman ska hållas kopplad hela tiden och då reagerar med en våldsam handling: ”Hon slog sin far för att han sa det” (1964, s.190–191).

Lindgren skildrar även Tjorven med vad Nikolajeva (2017) skriver är kvinnliga egenskaper: omtänksam och sårbar. Citatet nedan visar på en omtänksam handling där Tjorven erbjuder Pelle att Båtsman kunde vara lite hans också. Detta gör hon för att trösta Pelle i situationen när han har förlorat sin kanin Jocke ”Tjorven tyckte synd om Pelle, och hon var generös. ”Du kan få en liten bit av Båtsman till din.” (1964, s.104). Tjorven visar också på omhändertagande egenskaper, som till exempel när hon tar hand om sin säl Moses: ”Var hon inte hans mamma kanske? Var det inte hon som gav honom den härliga flaskan med varm mjölk och olja i?” (1964, s.159). Utifrån Österlunds (2005) indelning är egenskaper som omhändertagande och snäll, som Tjorven uppvisar, egenskaper som tillhör en *duktig flicka*.

[...] kom Malin hem från sin skidtur och hittade Tjorven gråtande i bakom bakom Södermans stuga.Hon grät annars bara i vredesmod, men det här var en sorgens gråt som kom av nagelspräck i tårna och den känsla av övergivenhet som uppstår när man har kavat omkring i snön timental och plötsligt upptäcker hur förskräckligt man fryser [...]
(1964, s.142).

Läsaren får uppfattningen att Tjorven även kan visa sig sårbar vilket enligt Nikolajeva (2017) symboliserar kvinnligt. ”Det fanns en till som grät, inte tyst och stilla som Pelle utan högt och vilt så att det hördes lång väg. ”Det är inte sant”, skrek Tjorven, ”det är inte sant” (1964, s.190-191). I citatet ovan är Tjorvens sårbarhet framskrivet i kontrast med Pelles. I och med

Pelles stillsamma och tysta gråt som anses flickigt, framstår Tjorvens högljudda och upprörda gråt som mer pojkit.

Enligt Nikolajevas (2017) abstrakta schema är flickor lydiga. "[...]Tjorven ville ha den. Hon såg sig om efter Malin, ty hon var inte van att ta saker utan lov, men Malin hade försvunnit tillsammans med Björn[...]" (1964, s.128). Utdraget visar på att lydig är en egenskap som Tjorven eftersträvar och är van att följa men också på att hon tar tårtbiten utan lov.

"Vem har sagt det", frågade ungen strängt. "Har mamma sagt det?"

"Nej det är jag som säger det", sa hennes far.

"Då gör jag det inte", sa ungen (1964, s.15)

Även här uppvisar Tjorven ett olydigt beteende gentemot sin far, vilket också visar att hon inte är en typisk flicka. Lindgren porträtterar även Tjorven som busig vilket enligt Nikolajeva (2017 s.191f.) är ett typiskt manligt attribut. "Ja, för det är han som sätter in alla fönsterrutor här på Saltkråkan", sa Tjorven. "Och det är jag och Stina som slår ut dem" (1964, s.27). Eftersom Tjorven såväl visar på egenskaper som busig och trotsig som väluppfostrad och lydig har hon egenskaper som kännetecknar både flickor och pojkar.

Nu bar hon vit brodyrklänning med stråveck och finesser och hennes min var obeskrivlig. Det syntes lång väg vad hon vad hon tänkte: "Nu fick ni så ni teg, va?"
Och säkert är att till och med Båtsman verkade tillplattad av denna spritt nya matte.
Även Pelle skyggade och teg (1964, s.71)

Malin betonar i ovannämnda utdrag Tjorvens utseende och anser att hon är vacker i de fina kläderna hon bär på midsommardagen. Samtidigt får läsaren uppfattningen att det är ovanligt att Tjorven är så vacker och finklädd som just denna dag. Då Tjorven inte beskrivs ytterligare med kvinnliga egenskaper som vacker och prydlig ses hon enligt Österlund (2005) indelning som en *pojkflicka*.

Lindgren beskriver även Tjorven som den som bestämmer på Saltkråkan. Såväl när det gäller kompisgruppen: "Tjorven regerade och bestämde vem som skulle leka med vem." (1964, s.105) som när det gäller övriga på ön: "Du har en krona, och om jag säger åt Rolle på Lillasken att det räcker, så räcker det." (1964, s.115). I och med sin bestämmande roll uppvisar hon en aktiv egenskap vilket enligt Nikolajeva (2017) kännetecknar manligt. En

typisk manlig egenskap menar Nikolajeva (2017) även är den tävlande. Genomgående i boken tävlar och jämför sig Tjorven och Stina med varandra. ”Jag tror att det pågår en liten maktkamp om honom, någonting i stil med “låt bli gullklampen, jag såg’ en först”, men Tjorven har nog övertaget.” (1964, s.33). I utdraget ovan benämns den kamp om Pelle som pågår mellan de två karaktärerna och denna kamp fortskrider i och med bokens handling.

”Ta hit förtampen”, sa Tjorven, och då slängde Mattsson över den till henne och hon förtöjde” (1964, s.219). Tjorvens replik och efterföljande handling visar på en färdighet som gör henne självständig i denna situationen. Även följande citat visar på självständighet i och med att Tjorvens framtidstankar inte stärker den beroende kvinnan vars sysselsättning är att ta hand och hem och barn: ”Jag ska vara tjock och skriva böcker precis som farbror Melker” (1964, s.108). Detta attribut symboliserar enligt Nikolajeva (2017) manlighet. Ytterligare en manlig egenskap som Tjorven tillskrivs med är styrka. Detta går att utläsa i boken utifrån följande replik av henne själv: ”Hembiträden måste vara starka”, sa hon, ”och det är jag.” (1964, s.41).

I och med de normbrytande egenskaper som Tjorven tillskrivs med i boken så framställs hon i enlighet med Österlunds (2005) indelning som en *pojkflicka*. Den pojkiga sidan finns i och med hennes påtagliga utåtagerande och oberoende attribut och den flickiga sidan visas i och med hennes omtänksamma och sårbara egenskaper. Även Tjorvens insisterande på pojkaktiga beteenden och handlingar samt hennes avståndstagande av det flickiga stärker hennes placering i *pojkflicka*. Utifrån Nikolajevas (2017) schema uppvisar Tjorven fler manliga attribut än kvinnliga vilket gör att Tjorven bryter normerna för hur en flicka ska se ut och bete sig. På samma sätt utmanar Tjorven det manliga idealet genom att hon tillåts rubba den rådande könsordningen.

Melker

Melker beskrivs såväl med en manlig sida som en kvinnlig sida. ”Händig som han var hade han sprutmålat sig själv, och han var vit i synen som en gräddtårta” (1964, s.52). I citatet ovan kan den manliga sidan utläsas genom hans händighet och självständighet i byggprojekt, vilket enligt Nikolajevas (2017) schema symboliserar manlighet.

”Malin, var är du”, skrek han, eftersom han brukade ropa på sin dotter så fort något gick på tok. Men Malin var utom hörhåll och han insåg motvilligt att han var ensam och måste klara sig själv (1964, s.23).

Attributet beroende, som är en kvinnlig egenskap i Nikolajevas (2017) schema, kan även utläsas i utdragen ovan. Detta i och med att Melkers självständighet i olika projekt slutar i att han behöver hjälp, vanligtvis av Malin. Emotionell och sårbar är även två kvinnliga attribut i Nikolajevas (2017) schema vilka Lindgren tillskriver Melker. Den emotionella egenskapen kan utläsas genom följande utdrag: ”Då fick Melker tårar i ögonen, det fick han gärna, när folk var vänliga mot honom och hans barn” (1964, s.27).

“För att jag är värdelös”, sa Melker och tittade upp på henne med ögonen fyllda av tårar.
“Denna dagen ett liv ... och vad har jag gjort? Jag kan inte göra *någonting* ordentligt, allt bara misslyckas.” (1964, s.101).

Citaten ovan visar att Melker kan visa sig emotionell och känslösam vid såväl lycka som sorg. Melker beskrivs även med egenskapen sårbar, vilket visar sig i boken vid ett flertal tillfällen då han gråter öppet inför andra. Detta visar att de manliga karaktärerna i Lindgrens böcker också tillåts visa känslor:

Malin visste att hennes far var en modig människa. Hur modig var det nog bara hon som hade reda på, för hon hade sett honom i vissa avgörande stunder i livet. Andra såg kanske bara den veka och barnsliga, ibland löjligt barnsliga Melker, men under alla hans åthävor gömde sig en annan människa, en som var stark och dessutom totalt orädd, det vill säga i allt som rörde honom själv (1964, s.53)

Malin anser att hennes far, Melker, innerst inne är stark och modig. Här beskrivs Melker med stereotypa manliga egenskaper som i boken i övrigt, inte går att utläsa genom Melkers handlingar. Melkers maskulinitet framkommer som tydligast genom egenskapen aggressiv, vilket symboliserar manlighet enligt Nikolajevas (2017) schema. Två exempel i boken där Melkers aggressivitet gestaltas är följande: ”Det här var droppen”, skrek han, ”det har var i alla fall droppen!” (1964, s.66) och ”Ut”, röt Melker, ”ut allihop!” (1964, s.92). Det går även att utläsa attributet genom följande citat: “Melker började darra – han kände ett förtvivlans raseri stiga upp inom sig och nästan kväva honom” (1964, s.220).

De fick inte vänta alltför stor fiskelycka för egen del när han, Melker, var med. Han behövde bara vissla på abborrarna, som kom de, hade han redan försäkrat, och med den större teknik och vana som han hade i fråga om metning, så måste de förstå och inte bli ledsna, om han fick mer fisk än de (1964, s.96).

Ovan nämnt citat visar ett gott självförtroende hos Melker. Enligt Österlunds (2005) indelning skulle detta placera Melker inom *macho*, typiskt manligt. Samtidigt visar Melker på egenskaper för det som Österlund (2005) beskriver som *mjuk pojke*. ”Melker fick också tårar i ögonen, när han såg Pelle. ”Min stackars lille kille...”Han lyfte upp honom, höll honom i sin famn [...]” (1964, s.190). Här uppvisar Melker attributet omsorgsfull i och med att han tar hand om Pelle vilket enligt Nikolajeva (2017) är en kvinnlig egenskap. Läsaren får uppfattningen att Melker många gånger tänker kvantitativt, vilket är i enlighet med Nikolajeva är ett kvinnligt attribut. Ett utdrag ur boken visar att Melker har hyrt Snickargården endast utifrån dess namn, vilket visar på ett kvantitativt och uppskattat tänkande: ”Det är alldeles precis likt dej att gå och hyra sommarnöje på en ö som du aldrig har sett, bara för du tycker att namnet låter bra” (1964, s.6).

Män brukar enligt Nikolajevas (2017) schema framställas som aktiva och aggressiva. Melker bryter mot dessa normer och tillskrivs istället med attributen passiv och lydlig. ”Ta en jätteklunk”, sa Malin. Då gjorde Melker det” (1964, s.63). Citatet visar på ett direkt agerande utifrån en tillsägelse, vilket visar på lydnad. I följande citat går det att utläsa hur Melker agerar passivt i sin roll som pappa. Han lämnar istället över ansvaret till Malin: ”Melker tog pappret med sig ner till Malin. “Vad säger du om det här? Får Pelle vara ’utte och skuta revar åt Jansson’ mitt i natten?” (1964, s.138).

Lindgrens sätt att porträttera Melker, som en bland annat sårbar, emotionell men också aggressiv man, innebär att han tillskrivs vad som i vanliga fall anses som mestadels kvinnliga attribut. Utifrån Nikolajevas (2017) schema om det stereotypa manligt och kvinnligt kan dock slutsatsen dras att Melker framställs som mer kvinnlig än manlig. Hans manliga egenskaper är även något som kopplas honom till Österlunds (2005) indelning *mjuk pojke*. Detta för att han uppvisar flertalet feminina drag men fortfarande behåller sin maskulinitet utifrån andra egenskaper och handlingar. Melker uppvisar även ett hänsynstagande till andra i sin omgivning.

Stina

”Ja då, hela dikena fulla”, sa Stina. ”För alla grodor är förtrollade prinsar, säger Tjorven”” (1964, s.164). Stinas uttryck i citatet ovan om förtrollande prinsar är något hon uppprepar flera

gångar i boken. Läsaren får därför uppfattningen att Stina intresserar sig för sagolika förtrollade prinsar. Underliggande skulle dessa citat kunna tolkas till den egenskap som Nikolajeva (2017) benämner är kvinnlig, beroende. Stinas återkommande tankar om förtrollade prinsar, pussar och giftermål tyder på en längtan om att en dag få en prins och leva lyckliga i alla sina dagar, vilket visar på den stereotypa kvinnorollen som är beroende av en man.

En utmärkande egenskap hon Stina är den tävlande som enligt Nikolajevas (2017) schema är ett manligt attribut. Stina och Tjorven tävlar och jämför sig ofta med varandra. ”Men Stina och Tjorven satte sig på trappan och matade sina djur och jämförde vem av dem som var sötast” (1964, s.162). I boken pågår, även vad Malin beskriver som ”en maktkamp”, om Pelle (1964, s.33). Detta går tydligt att urskilja genom följande utdrag då Pelle sitter och fiskar medan Tjorven och Stina bråkar över vem Pelle tillhör: ”Förresten är Pelle inte med dej, för han är med mej”. ”Pelle är visst med mej”, försäkrade Stina argt.” (1964, s.106).

Stina tittade på henne under tystnad. Hon visste inte att det var något man kunde skryta med, det där att man trillade i sjön, men nu såg hon Tjorvens triumferande min och hon sa osäkert: ”Gissa vem som tänker trilla i ... om söndag?” (1964, s.146).

Citatet ovan visar på ytterligare ett manligt attribut som Lindgren har tillskrivit Stina. Likt utdraget nedan visar Stina på aggression vilket Nikolajeva (2017) benämner som en manligt egenskap: ”Dumma dej”, sa Stina och sparkade med ett litet smalt ben åt Vestermans håll, och då gick Vesterman” (1964, s.174).

Läsaren får uppfattningen att Stina är lydig, vilket enligt Nikolajeva (2017) är ett kvinnligt attribut. ”Stina klättrade lydigt upp på en stol och drog ut mjöllådan ur köksskåpet” (1964, s.42). Detta citat visar på en direkt lydnad efter en tillsägelse. ”Nä, det kan hon inte vara”, sa Stina. ”För jag skulle vara hemma klockan fyra sa morfar, och det är jag ju inte” (1964, s.180). I detta citat går det att utläsa Stinas oro för att hon inte är hemma den tid som morfar sagt, vilket visar på att Stina vanligtvis är lydig. Stereotypa kvinnor ska enligt såväl Nikolajeva (2017) och Österlund (2005) vara omtänksamma och omhändertagande. Stina visar på dessa egenskaper genom att visa omtanke till Melker: ”Visst hörde hon att farbror Melker inte lät riktigt glad, men det var nog för att han inte kunde några sagor, stackarn!” ”Jag kan berätta en för dej”, sa hon tröstande [...]” (1964, s.112). Hon tar även hand om Tottisen,

hennes eget lamm: ”Nä, jag skulle bara hälsa på dej och se att du mådde bra”, sa Stina” (1964, s.177) I och med att Stina uppvisar dessa egenskaper tillhör hon Österlunds (2005) indelning *duktig flicka*.

I boken så beskrivs Stina som ”[...]inte tillräckligt stark.” (1964, s.41–42), vilket visar på en egenskap som visar på motsatsen till det manliga enligt Nikolajevas (2017) schema. Självuppoffrande är enligt Nikolajeva (2017) också en kvinnlig egenskap vilken Stina tillskrivs i och med att hon offerar sig för att Malin ska få en prins: ”Visserligen var det otrevligt att kyssa grodor, men för Malin gjorde hon vad som helst.” (1964, s.166). Stina visar sig även på attributet sårbar genom att hon öppet gråter: ”Stina började gråta” (1964, s.179).

Det går att konstatera att Stina är mer lik en flicka än en pojke, detta utifrån att hon tillskrivs med fler av Nikolajevas (2017) kvinnliga än manliga egenskaper. Hon och Tjorven beskrivs lite i ett motsatsförhållande i och med att de ofta förekommer i liknande situationer men då agerar eller beskrivs med olika egenskaper. Generellt för Stina är att hon beskrivs med kvinnliga attribut. Att Stina agerar och beskrivs stereotypiskt för en flicka och då hon tillskrivs egenskaperna omhändertagande och lydig gör att jag vill placera henne enligt Österlunds (2005) indelning *duktig flicka*.

Diskussion

Nedan diskuteras uppsatsens resultat utifrån dess frågeställningar. Den första frågeställningen inleds med en kort slutsats och följs därefter av en diskussion. Avsnittet avslutas med att resonera kring hur mellanstadielärare kan använda *Vi på Saltkråkan* i undervisningen för att belysa genus.

På vilka sätt framställs flickor respektive pojkar i *Vi på Saltkråkan*?

Den genomförda analysen visar att huvudpersonerna i boken *Vi på Saltkråkan* tillskrivs mer eller mindre normbrytande egenskaper. Melker som traditionsenligt ska vara den starka, skyddande och självständiga fadern i familjen, tillskrivs egenskaperna emotionell, sårbar, beroende och aggressiv vilket visar på mer kvinnliga än manliga egenskaper. Malin framställs många gånger enligt det stereotypa kvinnliga genom beskrivningar av hennes vackra utseende och hennes omhändertagande av barn och hem. Men hon tillskrivs även manliga attribut såsom självständig och aktiv. Pelle är den pojke i boken som avviker mest från den manliga rollen. Istället för att vara den könsstereotypa äventyrslystrande, busiga och starka pojken beskrivs han mestadels med attributen omtänksam, emotionell och sårbar, vilket symboliserar kvinnligt (Nikolajeva 2017). Tjorven avviker från flickidealet genom att uppvisa egenskaper som bland annat aggressivitet, aktiv och stark. Stina stärker könsnormerna i flera avseenden utifrån de egenskaper hon tillskrivits med, men hon visar även på manliga egenskaper såsom tävlande och aggressiv.

Min generella slutsats för denna uppsats är att framställningen av karaktärerna i *Vi på Saltkråkan* är normbrytande. Karaktärerna tillskrivs vissa stereotypa könsmonster utifrån det biologiska könet, men de går också utöver det. Det är snarare så att respektive karaktär tillskrivs det motsatta könets stereotypiska egenskaper, som min analys visar. De fem karaktärer som varit föremål för min närläsning framställs alla på olika sätt och gestaltningarna av dem är inte beroende av karaktärens könstillhörighet. Utifrån Nikolajevas (2017) abstrakta schema för manligt och kvinnligt visar min analys att de fem karaktärerna besitter såväl kvinnliga som manliga egenskaper. Huruvida detta är ett medvetet val från Lindgrens sida för att ställa sig emot de könsnormer som var rådande när denna bok publicerades är svårt att veta. Men oberoende av det, kan man konstatera att testen belyser att flickor kan vara mer än söta och passiva och att pojkar kan vara mer än starka och aggressiva.

Att flickor kan vara söta och vackra men samtidigt visa aggressivitet uppvisar alla tre analyserade kvinnliga karaktärerna i denna uppsats. Att pojkar tillåts visa sig emotionella och sårbara uppvisar såväl Melker som Pelle.

Någonting som jag anser intressant att diskutera i denna uppsats är hur framställandet av huvudpersoner och bipersoner skiljer sig åt vad beträffar stereotypiska och normbrytande könsmönster. De fem karaktärer som har analyserats i min uppsats är huvudpersonerna i *Vi på Saltkråkan*. I boken förekommer emellertid även ett antal bipersoner, som inte har analyserats i denna uppsats, men vars tillskrivna generella egenskaper ändå kan vara intressanta att lyfta in i diskussionen. Nisse och Märta är Tjorvens föräldrar och de är två centrala personer på ön Saltkråkan. Nisse driver handelsboden på Saltkråkan och har därmed den försörjande rollen i familjen. Märta tillskrivs många gånger med egenskapen omtänksam och besitter rollen som husmor. Ställer man bokens huvudpersoner i kontrast till dess bipersoner blir det intressant att ställa sig frågan ifall de statiska och stereotypiska bipersonerna stärker de runda huvudpersonernas normbrytande beteende? Jag vill mena att det är så.

Jag kan också konstatera att mitt resultat överensstämmer med Svanströms (2015) då även hennes resultat av Lindgrens karaktärer visar på såväl könsstereotypa som normbrytande egenskaper. Även Englund (2018) resultat visar att kvinnliga karaktärer i Lindgrens verk skrivs fram som viktiga och inte passiva, som är det stereotypa, vilket även mitt resultat visar. Att denna uppsats visar på liknande resultat som de ovanstående stärker min analys, och visar att genusperspektivet och normbrytande karaktärer genomsyrar även andra verk av författaren. Dock skiljer sig mitt resultat av de manliga huvudpersonerna i *Vi på Saltkråkan* åt från Dannelöv (2012) då hans resultat visar att Lindgrens manliga karaktärer ofta skrivs fram som de onda. Dannelöv har haft ett annat material än jag, men i min analys av *Vi på Saltkråkan* har jag kommit fram till en annan bild av de manliga karaktärerna.

Framställs flickor och pojkar i motsatsförhållande till varandra?

Uppsatsens andra frågeställning fokuserar på huruvida flickor och pojkar i *Vi på Saltkråkan* framställs i motsatsförhållande till varandra. Detta utifrån Hirdmans (2001, s.122 f.) genuskontrakt där mannen och kvinnan förväntas motsätta varandra. Nikolajevs (2017) motsatsschema över manliga och kvinnliga egenskaper samt Österlunds (2005) indelning av det stereotypa kvinnliga och manliga som har använts som analysverktyg i denna uppsats

sätter kvinnor och män i ett tydligt motsatsförhållande. Dock vill jag belysa bristen i Nikolajevas (2017) schema då några motsatspar i hennes schema inte är varandras motsatser. Till exempel så är inte motsatsen till stark vacker och inte heller är lydig motsatsen till aggressiv.

I boken *Vi på Saltkråkan* är det tydligt att de kvinnliga och de manliga huvudkaraktärerna befinner sig i ett motsatsförhållande utifrån Nikolajevas (2017) schema för manliga och kvinnliga egenskaper. Dock så motsätter sig inte de kvinnliga och manliga karaktärerna varandra utifrån könsstereotypa könsmönster. Detta motsatsförhållande blir tydligt först när huvudkaraktärerna ställs i kontrast till varandra, men även när huvudkaraktärerna möter kontraster hos bikastraktererna. Malin framställs olika beroende på vilken karaktär hon ställs i kontrast till. Melker och Krister är två karaktärer i boken som låter Malin visa egenskaper som är motsatsen till deras, och hon framställs även olika beroende på relationen till karaktären. I kontrast till Melker så är Malin den självsäkra, aktiva och skyddande och hon tar sig an rollen att ta hand om familjen. Motsatsen mellan de två huvudkaraktärerna visar sig då Melker besitter de kvinnliga egenskaper som står i motsats till de manliga egenskaper som Malin uppvisar. I relationen med Krister, som är den manliga bikastraktär som Malin förälskar sig i, verkar Malin besitta fler kvinnliga egenskaper än i relationen med Melker. Malin blir, i motsats till Krister, mer passiv och beroende och hon beskrivs som söt och vacker medan Krister besitter fler manliga egenskaper.

I *Vi på Saltkråkan* visas även motsatsförhållandet genom att huvudkaraktären Tjorven ställs i kontrast till två andra huvudkaraktärer, Pelle och Stina. Tjorven bryter mot det stereotypa "kvinnliga", Pelle bryter mot det stereotypa "manliga" medan Stina uppvisar det stereotypa "kvinnliga" samtidigt som hon besitter vissa manliga egenskaper. I kontrast till Pelle så besitter Tjorven fler manliga egenskaper än han. Detta gör att Tjorven i kontrast till Pelle framställs som den starka, aggressiva och självsäkra karaktären medan Pelle besitter de emotionella, sårbara och omtänksamma egenskaperna. Motsatsförhållandet mellan dessa två huvudkaraktärer blir även synligt när de är framställda i sällskap med varandra. Pelle verkar osäker när han ställs i kontrast till Tjorven som är självsäker i sin roll, men uppvisar även självsäkerhet när Tjorven istället känner sig osäker. Tjorven och Stina är också varandras motsatser. I sällskap med Stina framställs Tjorven som den självsäkra och starka medan Stina då i kontrast framställs som den passiva.

Hur kan *Vi på Saltkråkan* användas i undervisningen för att belysa genus?

Kåreland (2005, s. 115) menar att barnlitteratur är en källa som indirekt tilldelar barn och ungdomar med uppfattningar och förståelse om kön och genus. Därför diskuteras i detta avsnitt hur Lindgrens bok *Vi på Saltkråkan* kan användas i undervisningen på mellanstadiet för att belysa genus.

I läroplanen (2011, reviderad 2018) framgår skolans uppdrag att främja jämställdhet mellan könen samt att erbjuda möjligheter till att diskutera könsmonster och hur dessa kan påverka olika livsval. Likt det resultat som Högvist (2014) presenterar om vikten att barn ges utrymme att uttrycka och diskutera tankar och åsikter om genus i högläsningens boken, anser jag att diskussionen blir minst lika viktig när eleverna läser tyst för sig själv. Eleverna behöver bearbeta det lästa för att nå en fördjupad förståelse, och där kommer vikten av en lärarunderstödd diskussion in i bilden. I min analys av *Vi på Saltkråkan* har jag funnit många intressanta iakttagelser som jag innan inte varit medveten om, vilket för mig som framtida lärare synliggör vikten av att bearbeta de böcker man läser genom närläsning. Att även lyfta dessa iakttagelser vidare till diskussion där tankar och åsikter delas anser jag kan utveckla en djupare förståelse både kring genus och kring litteratur i stort.

I undervisningen på mellanstadiet skulle boken kunna användas som underlag för att lyfta genusfrågor. Högvist (2014) betonar vikten av att elevernas syn på kvinnligt och manligt ska uppmärksammas. Detta är något som skulle kunna praktiseras i undervisningen genom att eleverna får diskutera vad de anser är flickigt/kvinnligt och pojkgigt/manligt innan de läser boken. Läraren tillsammans med eleverna skulle sedan kunna fortsätta diskussionen med att resonera kring vem det är som bestämmer hur man ska bete sig, om det finns något rätt och fel, om dessa normer sett ut på samma sätt genom historien samt ifall dagens normer ser lika ut världen över. Detta skulle kunna ge eleverna en ökad förståelse för könsroller och stereotypa beteenden vilket är av stor vikt inför elevernas egna identitetsskapande, men även för deras uppfattning om andra i sin omgivning (Kåreland 2005, s.9 f.).

Vi på Saltkråkan belyser såväl normativa som normbrytande könsmonster vilket jag anser gör boken till ett bra underlag till diskussion med eleverna om genus. Borin (2011) menar att det kan bli problematiskt att diskutera genusfrågor utifrån ett verk som utspelar sig i en annan tid. Vid diskussion kring *Vi på Saltkråkan* bör man tydliggöra för eleverna att boken utspelar

sig historiskt och att det såg annorlunda ut förr, men då boken belyser såväl normativa som normbrytande egenskaper anser jag inte att bokens publiceringsår blir ett problem. Istället öppnar boken upp för diskussionen om såväl dåtida som nutida könsroller vilket skulle kunna leda till ytterligare ett djup i elevernas förståelse av genus och könsmonster. För att uppmärksamma genusbegreppet utifrån boken kan läraren lyfta olika karaktärer, både huvudkaraktärer som bikastrakter, och låta eleverna diskutera vad som är utmärkande för dessa. Karaktärerna kan även jämföras utifrån biologiskt kön. I och med att karaktärerna uppvisar både stereotypa och normbrytande egenskaper visar det att flickor och pojkar inte behöver vara på det sätt som förväntas av samhället. För att synliggöra dessa normbrytande egenskaper som tillskrivs parallellt med de stereotypa är det av stor vikt att dessa lyfts till diskussion. Detta kan även öppna upp för ett samtal som vidare kan påverka elevernas förståelse av såväl sig själva som andra.

Att lärare känner svårighet att diskutera genus med sina elever utifrån vad Hedlin (2010 s.4) skriver att det klassas som ett känsligt ämne, så skulle analyser och diskussioner av skönlitterära böcker utifrån genus även kunna leda till en fördjupad kunskap hos lärare. Denna kunskap skulle vidare kunna leda till att fler lärare känner sig säkrare i att diskutera genus och könsroller med sina elever i klassrummet.

Det jag tar med mig från denna uppsats i min framtida roll som lärare är att själv granska och närläsa den litteratur som är tänkt att användas i undervisningen. Detta för att själv uppmärksamma könsroller, men även andra viktiga ämnen, innan dessa lyfts med eleverna, vilket jag tror skulle kunna leda till bättre diskussioner och ett ökat lärande.

Referenslista

Astrid Lindgren Aktiebolag (2019). *Astrid Lindgren*.

<https://www.astridlindgren.com/sv/astrid-lindgren> [2019-04-09].

Astrid Lindgren Aktiebolag (2019). *Vi på Saltkråkan*.

<https://www.astridlindgren.com/sv/bok/vi-pa-saltkrakan> [2019-04-09].

Almroth, Linnea (2016). *Caramba, vilken kvinna!: En studie av genuskildringar i barnlitteratur*. Högskolan i Borås: Borås. [http://hb.diva-](http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:941974/FULLTEXT01.pdf)

[portal.org/smash/get/diva2:941974/FULLTEXT01.pdf](http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:941974/FULLTEXT01.pdf) [2019-04-16].

Andersson, Hanna & Törnqvist-Andersson (2011). Vänskap och lek i Astrid Lindgrens böcker. Ett samverkansprojekt mellan bibliotek och förskola. I Ehriander, Helene & Nilson, Maria (red.) *Starkast i världen!: Att arbeta med Astrid Lindgrens författarskap i skolan*. Lund: BTJ förlag, s.166-185.

Bengtsson, Mikaela (2012). *Modiga flickor och blyga pojkar: Barnlitteraturens betydelse ur ett genusperspektiv*. Linnéuniversitet: Kalmar Växjö. [http://www.diva-](http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:596196/FULLTEXT01.pdf)

[portal.org/smash/get/diva2:596196/FULLTEXT01.pdf](http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:596196/FULLTEXT01.pdf) [2019-04-16].

Bjorvand, Agnes-Margrethe & Aisato, Lisa (2016). *Astrid Lindgren*. Stockholm: Modernista.

Borin, Ida (2011). Hujedamej sån't tema...: Ett temaarbete i svenska för högstadiet. I

Ehriander, Helene & Nilson, Maria (red.) *Starkast i världen!: Att arbeta med Astrid Lindgrens författarskap i skolan*. Lund: BTJ förlag, s.206-217.

Dahl, Ulrika (2016). Kön och genus, femininitet och maskulinitet. I Lundberg, Anna &

Werner, Ann (red.) *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning s.15-18.

- Dannelöv, Andreas (2012). *Astrids mansroller: En granskning av hur män och pojkar och män framställs i Astrid Lindgrens skönlitterära verk*. Umeå universitet: Umeå.
<http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1084415/FULLTEXT01.pdf> [2019-04-16].
- Englund, Marie-Louise (2018). *Astrid Lindgren och hennes flickor: En kvalitativ analys av flickkaraktärer i Astrid Lindgrens fiktiva värld*. Karlstads universitet: Karlstad.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1229388/FULLTEXT01.pdf> [2019-04-16].
- Hedlin, Maria (2006). *Jämställdhet: en del av skolans värdegrund*. (1 uppl.) Stockholm: Liber.
- Hedlin, Maria (2010). *Lilla genushäftet 2.0: Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Växjö: Linnéuniversitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:430176/FULLTEXT01.pdf> [2019-04-8].
- Heede, Dag (2015). Kön. I Kjældgaard, Lasse Horne (red.). *Litteratur: introduktion till teori och analys*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Yvonne (2001). *Genus: Om det stabila föränderliga former*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Högvist, Linda (2014). "För man får va som man vill": Barns uppfattning om könsroller utifrån högläsning och diskussion om *Mio min Mio* av Astrid Lindgren och *Snäll* av Gro Dahle och Svein Nyhus. Karlstads universitet: Karlstad. <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:694927/FULLTEXT01.pdf> [2019-04-16].
- Kåreland, Lena (2005). Indelning. I Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark – eller ligga lågt: Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och kultur, s.9-21.
- Kåreland, Lena & Lindh-Munther, Agneta (2005). (S)könlitteraturen i förskolan. I Kåreland, Lena (red.). *Modig och stark – eller ligga lågt: Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och kultur, s.113-154

- Kåreland, Lena (2015). *Skönlitteratur för barn och unga: historik, genrer, termer, analyser*. (1.uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, Astrid (1964). *Vi på Saltkråkan*. (5.uppl.) Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Nikolajeva, Maria (2017). *Barnbokens byggklossar*. (3.uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Nilson, Maria (2010). *Från Gossip Girl till Harry Potter: genusperspektiv på ungdomslitteratur*. Lund: BTJ förlag.
- O'Neill C., Carolina & Pihlaja-aho, Marika (2018). *Pojkflickor och flickpojkar eller helt enkelt bara barn: Hur framställs flickor och pojkar i barnlitteratur?* Uppsala universitet: Uppsala. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1245459/FULLTEXT01.pdf> [2019-04-16].
- Rydström, Jens & Tjeder, Davis (2009). *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria*. (1.uppl.) Lund: Stockholm.
- Skolverket (2011) *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. (rev 2018). Stockholm: Skolverket.
<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet> [2019-04-09].
- Svanström, Jennifer (2015). *Könsroller i Astrid Lindgrens böcker: En analys av rådande könsroller i Madicken och Lotta på Bråkmakargatan*. Örebro universitet: Örebro.
<http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:931059/FULLTEXT01.pdf> [2019-04-16].
- Tornborg, Emma (2011). Lindgren och litteraturens tolkningsmöjligheter. I Ehriander, Helene & Nilson, Maria (red.) *Starkast i världen!: Att arbeta med Astrid Lindgrens författarskap i skolan*. Lund: BTJ förlag, s.14-24.
- Widén, Pär (2015). Kvalitativ textanalys. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert. *Handbok i kvalitativ analys* (2.uppl.) Malmö: Liber AB

Wilhelm Åberg, Anders (2011). Saltkråkan som TV-serie, bok och film. I Ehriander, Helene & Nilson, Maria (red.) *Starkast i världen!: Att arbeta med Astrid Lindgrens författarskap i skolan*. Lund: BTJ förlag, s.152-163.

Österlund, Maria (2005). *Förklädda flickor: könsöverskidning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Finland: Åbo Akademiens förlag.

<https://core.ac.uk/download/pdf/39937712.pdf> [2019-04-15].